

УДК 378.014.5:332.1

JEL R11, J24, I23, H52, J11, R15

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2026-12-19>**Писарчук О.В.**

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6674-9223>

РЕГІОНАЛЬНА АСИМЕТРІЯ ВІДТВОРЕННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЗА УМОВ ОБМЕЖЕНОГО ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено аналізу регіональної асиметрії відтворення людського капіталу в Україні за умов обмеженого фінансування вищої освіти, що посилюється демографічними та міграційними зрушеннями. Метою дослідження є визначення механізмів, через які фінансові обмеження трансформуються у просторово нерівномірні освітні результати, та обґрунтування підходів до їх кількісної оцінки на регіональному рівні. Авторський внесок полягає у поєднанні фінансових показників функціонування вищої освіти з демографічною динамікою та міграційними характеристиками для виявлення різної фінансової чутливості регіонів. Наукова новизна полягає у трактуванні обмеженості фінансування як фактору формування регіональної асиметрії людського капіталу через відмінну еластичність освітніх показників до фінансового середовища. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання для розроблення диференційованих підходів до фінансування вищої освіти з урахуванням регіональних ризиків та потреб відновлення людського капіталу. Основні висновки підтверджують доцільність переходу від уніфікованих фінансових рішень до адаптивних механізмів підтримки регіонів.

Ключові слова: регіональна асиметрія, людський капітал, фінансування вищої освіти, втрати, демографічні чинники, фінансова чутливість регіонів.

Постановка проблеми В умовах затяжної воєнної нестабільності та структурних трансформацій національної економіки відтворення людського капіталу набуває критичного значення для забезпечення довгострокової життєздатності держави та її регіонів. Особливу роль у цьому процесі відіграє система вищої освіти, яка формує професійний, інтелектуальний і інноваційний потенціал суспільства. Водночас обмеженість фінансових ресурсів, спрямованих на її функціонування, посилює нерівномірність освітніх можливостей та результатів у просторовому вимірі.

Обмеженість фінансування вищої освіти, як один з ключових чинників, сприяє формуванню регіональної асиметрії, коли центральні та західні території акумулюють освітній потенціал, а прифронтові регіони стикаються з дефіцитом ресурсів. Ця диспропорція не лише поглиблює соціально-економічні розриви, але й ускладнює процеси відновлення після кризових шоків. Актуальність проблеми посилюється в контексті України, де воєнні дії призвели до масової міграції населення та руйнування інфраструктури, що безпосередньо впливає на доступність вищої освіти в східних і південних областях. Проблема ускладнюється тим, що існуючі механізми фінансування

вищої освіти орієнтовані переважно на уніфіковані підходи та слабо враховують різну чутливість регіонів до фінансових, демографічних і безпекових факторів. За таких умов регіони з підвищеним рівнем ризику втрачають здатність компенсувати освітні та кадрові втрати, тоді як більш стабільні території акумулюють ресурси та людський потенціал. Це формує асиметричну модель просторового розвитку, у межах якої система вищої освіти не згладжує, а відтворює та поглиблює регіональні диспропорції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічною основою дослідження регіональної асиметрії відтворення людського капіталу є класичні концепції інвестування в людський капітал, у яких освіта трактується як довгострокова продуктивна інвестиція, а не лише як соціальна послуга. У цьому контексті базовими залишаються підходи Г. Беккера [14] та Т. Шульца. Водночас сучасні підходи до концепції людського капіталу [3, 10, 19] акцентують на необхідності розширення традиційної парадигми за рахунок урахування інституційних обмежень, нерівності доступу та територіальної неоднорідності освітніх результатів. Суттєвий пласт сучасних наукових публікацій присвячений

фінансуванню вищої освіти [5] та механізмам його організації [8] в умовах бюджетних обмежень. У роботах українських і зарубіжних авторів аналізуються формульні підходи до розподілу бюджетних ресурсів [6, 7], їхній вплив на поведінку закладів вищої освіти (ЗВО), якість освітніх послуг і конкуренцію між університетами. Водночас у більшості таких досліджень фінансування розглядається переважно на загальнонаціональному рівні або в розрізі окремих інституцій, без належного врахування регіональної неоднорідності демографічних і соціально-економічних умов.

Окремий напрям сучасних досліджень, присвячений впливу воєнних дій та кризових шоків на людський капітал і систему освіти. У працях, що аналізують наслідки повномасштабної війни для України, акцентується на масштабних демографічних втратах [18], порушенні освітньої безперервності, зниженні якості підготовки [20] та зростанні ризиків довгострокової деградації людського капіталу. автори [15] обґрунтовують, що такі тенденції формують відкладені негативні ефекти для продуктивності, зайнятості та соціальної мобільності. Аналітичні звіти міжнародних організацій, зокрема Світового банку, ЮНІСЕФ, ОЕСД та вітчизняних дослідницьких центрів [16, 17, 19, 21] підкреслюють, що освітня складова людського капіталу є критичним ресурсом повоєнної реконструкції, і відновлення освітніх потоків розглядається не як автоматичний наслідок стабілізації, а як результат цільових політик. У цих дослідженнях доведено, що навчальні втрати мають кумулятивний характер і трансформуються у зниження продуктивності праці, доходів та соціальної мобільності у майбутньому. Водночас більшість наявних оцінок здійснюється на макрорівні або для окремих вікових груп, тоді як регіональна диференціація освітніх втрат і їхній зв'язок із фінансовими параметрами функціонування вищої освіти залишаються недостатньо висвітленими. Значний масив сучасних публікацій присвячений демографічним і міграційним процесам, зокрема внутрішньому переміщенню населення. Аналітичні матеріали Міжнародної організації з міграції (МОМ) [9] забезпечують детальний опис масштабів, напрямів і мотивів переміщення, надають емпіричні профілі ВПО [1], що є важливим підґрунтям для розуміння просторового перерозподілу потенційних абітурієнтів і студентів. Разом із тим у більшості таких досліджень не розглядають фінансовий механізм функціонування вищої освіти як активний чинник, що здатний посилювати або послаблювати трансформацію міграційних зрушень у реальні освітні потоки.

Аналіз наукових публікацій засвідчує наявність кількох невирішених аспектів, зокрема, у сучасних дослідженнях бракує комплексного підходу, в межах якого обмеженість фінансування вищої освіти розглядається не лише як фонові умова, а як активний фактор формування регіональної асиметрії відтворення людського капіталу. Також, недостатньо розробленими залишаються методи кількісної оцінки регіональної фінансової чутливості, тобто різної еластичності освітніх показників до фінансових обмежень у неоднакових демографічних і міграційних умовах. Все це визначає дослідницьку спрямованість статті.

Метою статті є виявлення та обґрунтування впливу обмеженості фінансування вищої освіти на формування регіональної асиметрії відтворення людського капіталу в Україні шляхом кількісної оцінки чутливості освітніх показників до фінансових обмежень у неоднакових демографічних і міграційних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті формування людського капіталу обмеженість фінансових ресурсів у сфері вищої освіти виступає ключовим детермінантом регіональних диспропорцій, що проявляється в неоднорідності процесів відтворення кваліфікованих кадрів. Теоретичні засади аналізу ґрунтуються на концепції інвестицій у людський капітал, де освіта розглядається як довгостроковий актив [3], ефективність якого залежить від рівня та структури фінансування. Обмежене бюджетне забезпечення призводить до асиметрії, коли центральні та західні регіони акумулюють ресурси, тоді як прифронтові території стикаються з дефіцитом, посилюючи відтік талановитої молоді та деградацію освітньої інфраструктури.

Аналіз динаміки фінансування вищої освіти в Україні за період 2021–2025 років, засвідчує стійку тенденцію до регіональної нерівномірності. Розподіл фінансових коштів за формулою, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів № 1146 від 24 грудня 2019 року [12], враховує регіональний коефіцієнт лише частково [11], що не компенсує повною мірою втрат у прифронтових областях. У 2025 році цей коефіцієнт застосовувався виключно до показників результативності, забезпечуючи додаткові надходження на рівні 0,8–1,2 млн грн на рік для закладів у зонах ризику [11]. З 2026 року запроваджено коефіцієнт 1,1 у базовому розрахунку [12], що потенційно має додати 8–12 млн грн щорічно [11], проте це не усуває структурних диспропорцій, зумовлених хронічним недофінансуванням.

Регіональна асиметрія проявляється в диференціації контингенту здобувачів вищої освіти, де обмеженість фінансування посилює ефект зовнішніх шоків, таких як воєнні дії. За даними

[4], у прифронтових регіонах, як-от Харківська та Миколаївська області, спостерігається скорочення чисельності вступників на 37% та 21% відповідно порівняно з 2021 роком, тоді як у західних областях, зокрема Волинській та Рівненській, фіксується приріст на 55% та 36%. Ця поляризація є наслідком сукупності факторів, в тому числі, демографічних зрушень, міграційних потоків, фінансовою обмеженістю, через загострення дисбалансів руху фінансових потоків як всередині системи вищої освіти, так і в фінансово-економічній системі країни та інших.

Для аналізу обмеженості фінансування вищої освіти як фактора регіональної асиметрії відтворення людського капіталу було побудовано множинну лінійну регресійну модель, яка слугує інструментом для кількісного оцінювання взаємозв'язків між незалежними змінними та залежною змінною. Модель побудована на основі даних про регіональні показники України [2] за період 2021–2024 років, з урахуванням прогнозних оцінок на 2025–2026 роки, і дозволяє виявити внесок кожного предиктора в пояснення варіації освітніх втрат. Загальна форма моделі відповідає стандартній множинній регресії.

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \beta_3 X_3 + \beta_4 X_4 + \varepsilon_i$$

де Y – залежна змінна, β_0 – константа, β_i – коефіцієнти регресії, X_i – незалежні змінні, ε_i – випадкова похибка.

Залежною змінною Y визначено індекс освітніх втрат (IOB_i), розрахований як зміна чисельності вступників до ЗВО в i -му регіоні по відношенню до довоєнного рівню:

$$IOB_i = (V_{стун2024i} - V_{стун2021i}) / V_{стун2021i}$$

Цей індекс відображає динаміку контингенту здобувачів, де негативні значення вказують на втрати, а позитивні на приріст вступників. Використання відносного показника забезпечує коректність міжрегіональних порівнянь, уникаючи впливу абсолютних масштабів населення чи базового контингенту. До незалежних змінних пропонується віднести чотири групи факторів щодо воєнних шоків і фінансових обмежень на відтворення людського капіталу. Так, безпековий фактор (X_1) для прифронтових регіонів, як Харківська, Сумська, Миколаївська області, становить 1, тоді як для інших регіонів 0. Цей фактор враховує вплив воєнної загрози на освітню поведінку, включаючи зниження мотивації до вступу через ризики для життя та нестабільність. Воєнні дії на території країни призвели до значних міграційних процесів, що обумовило виокремлення міграційного фактору

(X_2). Рівень фактору визначено часткою внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [1] у загальній чисельності населення регіону, нормалізований за даними МОМ на 2024–2025 роки [9]. Аналіз таких міграційних потоків виявив «релокаційний парадокс», коли масове переміщення не завжди призводить до пропорційного зростання освітніх потоків через брак ресурсів для інтеграції ВПО.

Вбачаємо доцільним включення в модель показника, що відображає демографічні тенденції (X_3). Визначено як середньорічний коефіцієнт природного скорочення населення, обчислений як співвідношення народжених до померлих за період 2013–2024 років [2, 13]. Ця змінна фіксує кумулятивний ефект демографічної кризи, що формує структурну основу для майбутнього дефіциту абітурієнтів.

Економічний фактор (X_4), визначено через рівень бюджетного фінансування ЗВО на душу населення, скоригований на регіональні коефіцієнти відповідно до Постанови КМУ № 1146 [12]. Цей предиктор акцентує обмеженість ресурсів, включаючи вплив мінімального рівня ціни за контракт підготовки здобувачів через обмеження індикативної собівартості навчання та регіональних диспропорцій у розподілі коштів.

Множинна регресійна модель, побудована на основі даних про бюджетні інвестиції, демографічні показники [1, 2, 13] та безпекові фактори, демонструє високу статистичну значущість, зокрема коефіцієнт детермінації ($R^2 = 0,738$). Отримані коефіцієнти регресії розкривають відносний внесок кожного з факторів. Так, безпековий чинник ($\beta_1 = -0,502$) асоціюється зі зменшенням контингенту на 50,2%, проте фінансова обмеженість посилює цей ефект на 15–20% через неможливість компенсаційних заходів, таких як грантові програми чи партнерства з бізнесом. Коефіцієнт регресії, що описує міграційний фактор визначає слабкий позитивний вплив, що відображає часткову релокацію освітніх потоків, але без статистично значущого зв'язку ($\beta_2 = 0,112$) з динамікою ВПО. Міграційні процеси, зокрема внутрішнє переміщення понад 3,5 млн осіб станом на 2025 рік [1, 9], не призводять до пропорційного зростання освітніх потоків у приймаючих регіонах, таких як Дніпропетровська та Київська області, через «релокаційний парадокс», тобто відсутність статистично значущого зв'язку між концентрацією ВПО та динамікою контингенту ЗВО. Обмежене фінансування тут грає роль бар'єра, оскільки ЗВО в цих регіонах не мають ресурсів для адаптації програм до потреб ВПО, що призводить до втрати потенціалу відтворення людського капіталу на рівні 10–15% від загального обсягу мігрантів.

Демографічний аспект відтворення людського капіталу, трансформований через призму фінансових обмежень, набуває кумулятивного характеру. Коефіцієнт регресії ($\beta_3 = -0,235$) свідчить, що кожне погіршення співвідношення народжених до померлих на 0,1 пункту призводить до додаткових втрат контингенту на 2,35%. Маємо констатувати, що співвідношення народжених до померлих у регіонах України знизилася [2, 13] майже в два рази, з 0,790 у 2013 році до 0,374 у 2024 році, формуючи структурну основу для майбутнього дефіциту молоді та абітурієнтів. У прифронтових областях, як Чернігівська та Сумська, цей показник сягає 0,375–0,430, що поєднується з низьким рівнем інвестицій у освіту, обмежуючи можливості для відновлення.

Економічні наслідки обмеженого фінансування вищої освіти проявляються в деградації якісних параметрів підготовки фахівців та посиленні регіональної асиметрії. В цілому за моделлю, зростання фінансування на 10% знижує втрати на 1,89%. У прифронтових територіях недофінансування призводить до згорання перспективних спеціальностей, відтоку науково-педагогічних кадрів та зростання малочисельних груп, що знижує ефективність інвестицій. Так, індикативна собівартість навчання в ЗВО Харківської та Сумської областей у 2025 році перевищувала середньоукраїнський рівень на 12–15% [11], попри зниження ділової активності в регіонах, що робить освіту менш доступною. Прогнозні моделі свідчать, що без корекції фінансування контингент студентів у 2038 році може скоротитися вдвічі порівняно з 2024 роком, посилюючи асиметрію між регіонами-акумуляторами (захід) та зонами депривації (схід та південь). Інтерпретація наведеної моделі підкреслює, що обмеженість фінансування (X_4) не є ізольованим фактором, а взаємодіє з безпековим (інтеракційний термін $\beta_1 \times \beta_4 = -0,078$, $p < 0,05$), посилюючи асиметрію, зокрема в прифронтових регіонах недофінансування підвищує втрати на додаткові 7,8%.

Для подолання бар'єрів відтворення людського капіталу необхідні диференційовані підходи [20, 21] до фінансування, орієнтовані на регіональні особливості. Розвиток державно-приватного партнерства, впровадження цифрових інструментів для оптимізації ресурсів та посилення регіонального коефіцієнта в базовому фінансуванні дозволять згладити асиметрію. Практична реалізація таких заходів, з урахуванням досвіду постконфліктних країн, сприятиме відновленню людського капіталу як основи економічного зростання. У контексті відтворення людського капіталу було виявлено релокаційний парадокс, як специфічний феномен, що проявляється у відсутності прямого

статистично значущого зв'язку між концентрацією ВПО та динамікою освітніх потоків у приймаючих регіонах. Цей парадокс виникає в умовах масової вимушеної міграції, спричиненої зовнішніми шоками, такими як воєнні конфлікти, коли очікуване зростання контингенту здобувачів вищої освіти в регіонах-реципієнтах не відбувається пропорційно до притоку населення. У теоретичному плані він суперечить класичним моделям міграційного впливу на соціальні системи, де релокація мала б стимулювати локальний попит на освітні послуги через інтеграцію нових груп населення.

В Україні станом на 2025 рік фактична чисельність ВПО оцінюється в 3,5 млн осіб [1], парадокс набуває вираженої регіональної асиметрії. Так, у Дніпропетровській та Київській областях, які акумулюють значну частку ВПО (відповідно 14% та 8% від загальної кількості), не спостерігається пропорційного приросту вступників до ЗВО. Емпіричні дані, отримані з множинної регресійної моделі (коефіцієнт $\beta_2 = 0,112$, $p = 0,047$), вказують на слабкий позитивний вплив міграційного фактора, що пояснює лише 11,2% варіації індексу освітніх втрат. Це означає, що зростання концентрації ВПО на 10% призводить до мінімального приросту контингенту на 1,12%, тоді як у теорії очікувався б мультиплікативний ефект через інтеграцію молоді шкільного та студентського віку.

Причини парадоксу кореняться в кількох взаємопов'язаних аспектах. По-перше, фінансові обмеження ЗВО в приймаючих регіонах не дозволяють адаптувати програми до потреб ВПО, включаючи брак ресурсів для додаткових пільгових місць, психосоціальної підтримки чи спеціалізованих курсів. Обмеженість фінансування посилює цей ефект, оскільки бюджетні асигнування, розподілені за формулою з регіональним коефіцієнтом, не компенсують зростання навантаження на інфраструктуру. По-друге, поведінкові фактори: ВПО часто обирають регіони за критерієм безпеки (45%) чи близькості до родичів (24%) [1, 9, 16], а не за освітніми можливостями, що призводить до тимчасового характеру перебування та низької мотивації до вступу. Демографічний профіль ВПО [1], де переважають дорослі працездатного віку (40% з них мають оплачувану роботу), також знижує попит на вищу освіту серед молоді, яка становить меншу частку мігрантів.

Інтеракція з іншими факторами, такими як безпековий ($\beta_1 = -0,502$) та демографічний ($\beta_3 = -0,235$), трансформує парадокс у системний бар'єр. У прифронтових регіонах, як Харківська область (414 тис. ВПО) [9], повернення населення (15%) не супроводжується відновленням освітніх потоків через відмінності в структурі

таких міграційних потоків, кумулятивні втрати, посилені фінансовою депривацією. Прогнозні сценарії моделі вказують, що без корекції фінансування парадокс може призвести до додаткових втрат людського капіталу на рівні 10–15% від обсягу мігрантів до 2030 року. Подолання релокаційного парадоксу вимагає диференційованих політик [16], включаючи цільове фінансування програм інтеграції ВПО в освітній процес, розвиток державно-приватних партнерств [8] для розширення контингенту та моніторинг міграційних потоків з акцентом на освітні потреби. Цей аналіз підкреслює необхідність переходу від реактивних заходів до стратегічного планування, що враховує взаємодію фінансових та соціальних детермінант.

Висновки. Проведений аналіз обмеженості фінансування вищої освіти як детермінанти регіональної асиметрії відтворення людського капіталу дозволяє зробити низку ключових узагальнень. Обмеженість ресурсів, поєднана з зовнішніми шоками, такими як воєнні дії, формує стійкі диспропорції між регіонами, де прифронтові території, як Харківська та Миколаївська області, зазнають втрат контингенту здобувачів, тоді як західні регіони демонструють їх приріст. Регресійна модель підтверджує домінуючий вплив безпекового фактора, при цьому фінансова обмеженість посилює ефект

на 15–20%, взаємодіючи з демографічними та міграційними процесами, що призводить до ще більшої поляризації територій, де стабільніші регіони посилюють свій потенціал, а більш вразливі стикаються з ерозією освітніх можливостей. Демографічна криза набуває кумулятивного характеру, формуючи основу для майбутнього дефіциту абітурієнтів. Феномен релокаційного парадоксу ілюструє неефективність міграційних потоків у компенсації втрат, коли відсутність адаптивних механізмів блокує інтеграцію нових груп у освітнє середовище. Економічні імплікації такого стану проявляються в ослабленні інвестиційної ролі освіти, що загрожує довгостроковій конкурентоспроможності національної економіки.

Отримані результати обґрунтовують необхідність диференційованих підходів до фінансування, включаючи збільшення ваги регіонального коефіцієнту, розвиток державно-приватних партнерств та впровадження цифрових інструментів для оптимізації ресурсів. Це дозволить згладити диспропорції та сприяти відновленню людського капіталу як основи економічного зростання. Перспективи подальших розвідок передбачають моделювання сценаріїв фінансування в умовах невизначеності, з фокусом на інтеграцію якісних індикаторів розвитку людського потенціалу.

Бібліографічний список

1. Внутрішньо переміщені особи. *Офіційний сайт Державного підприємства «Інформаційно-обчислювальний центр Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України»*. URL: <https://iocs.gov.ua/analytics/dashboard-vpo>
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Дороніна Т. О., Побоча Т. Д. Людський капітал як стратегічний ресурс вищої освіти: інвестиційна політика ЗВО. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 7(13). С. 487–498. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-487-498](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-487-498)
4. Єдина державна електронна база з питань освіти. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/opendata/entrant/>
5. Житар М. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: проблеми ефективності та перспективи модернізації. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 4(18). С. 143–153. DOI: <https://doi.org/10.32750/2025-0412>
6. Кічурчак М. Розвиток ринку вищої освіти в країнах ЄС як фактор накопичення людського капіталу: досвід для України. *Economic Annals-XXI*, 2021. № 192(7–8(2)). С. 52–62. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V192-05>
7. Луговий В., Слюсаренко О., Таланова Ж. Рейтинговий розподіл та формульне фінансування українських університетів: проблема суб'єктивізму і недовіри. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 2020. № 10. С. 35–69. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-10-2-35-69>
8. Малафеева К.Ю. Основні моделі та інструменти фінансування закладів вищої освіти в Україні та за кордоном. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 13. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.13.244>
9. Міжнародна організація з міграції. *Ukraine GPS Internal Displacement Report R18, October 2024 (Ukraine)*. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Ukraine_GPS_Internal%20Displacement%20Report_R18_October_2024_UA.pdf
10. Назаров Н. К., Семенов А.О. Генезис концепцій людського капіталу в економічній теорії *Бізнес Інформ*. 2024. № 2. С. 314–323. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-2-314-323>
11. Пономаренко В.С. Формування та збереження людського капіталу прифронтових територій. *Освіта і суспільство*. 2025. № 6. С. 28–30. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/ois/3812/>
12. Про розподіл видатків державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності» Постанова Кабінету міністрів України № 1146, від 24 грудня 2019 р. зі змінами.

13. Смертність в Україні утричі перевищує народжуваність у 2024 році. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/birth-death-2024-6>
14. Becker Gary S. (1964) *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education*, First Edition. NBER. 2020. URL: <https://www.nber.org/books-and-chapters/human-capital-theoretical-and-empirical-analysis-special-reference-education-first-edition>.
15. Nikolina I., Makhnachova N., Kuzinska V. Ukraine's Policy on Brain Drain in the Wartime and Post-War Periods. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. 2024 № 4 p 149–156. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-4/149>
16. OECD. *Education at a Glance 2025: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/1c0d9c79-en>
17. OECD *The Financial Sustainability of Higher Education. Insights from Policy in OECD Countries 2025*. URL: https://oecd.org/en/publications/the-financial-sustainability-of-higher-education_f544ccfe-en.html
18. Ponomarenko V. & Pysarchuk O. Peculiarities of the impact of learning losses on the formation of human capital in Ukraine under martial law. *Economics of Development*, 2024, 23(1), 38–52. DOI: <https://doi.org/10.57111/econ/1.2024.38>
19. Ukraine Human Capital Chartbook: як людський капітал визначає сценарії розвитку України. *Київська школа економіки*. 14 травня 2025 р. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/ukraine-human-capital-chartbook-yak-lyudskiy-kapital-viznachaye-stsenariyi-rozvitku-ukrayini/>
20. War in Ukraine: Reshaping the Higher Education Sector. Analytical Report / Ye. Nikolaiev, G. Riy, I. Shemelynets. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University, 2023. 74 p. URL: <https://osvitanalityka.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/HigherEd-in-Times-of-War-EN.pdf>
21. World Bank. *Review of public expenditure and assessment of social assistance programs*. 2021. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/917101631781781565/pdf/Main-Report-FY11-FY20.pdf>

References

1. Vnutrishno peremishcheni osoby [Internally displaced persons]. Ofitsiyni sait Derzhavnogo pidpriemstva "Informatsiino-obchysliuvalniy tsentr Ministerstva sotsialnoi polityky, simi ta yednosti Ukrainy". Available at: <https://www.ioc.gov.ua/analytics/dashboard-vpo>
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Ofitsiyni sait. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Doronina T. O., Pobocha T. D. (2023) Liudskiy kapital yak stratehichnyi resurs vyshchoi osvity: investytsiina polityka ZVO [Human capital as a strategic resource in higher education: investment policy of higher education institutions]. *Visnyk nauky ta osvity*. № 7(13). P. 487–498. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-487-498](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-487-498)
4. Yedyna derzhavna elektronna baza z pytan osvity. Available at: <https://registry.edbo.gov.ua/opendata/entrant/>
5. Zhytar M. (2025). Finansove zabezpechennia vyshchoi osvity v Ukraini: problemy efektyvnosti ta perspektyvy modernizatsii [Financial support for higher education in Ukraine: problems of efficiency and prospects for modernisation]. *Yevropeiskiy naukoviy zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii* № 4(18) p. 143–153. DOI: <https://doi.org/10.32750/2025-0412>
6. Kichurchak M. (2021). Rozvytok rynku vyshchoi osvity v krainakh YeS yak faktor nakopychennia liudskoho kapitalu: dosvid dlia Ukrainy [The development of the higher education market in EU countries as a factor in human capital accumulation: lessons for Ukraine]. *Ekonomichni annaly-XXI*. № 192(7–8(2)), 52–62. DOI: <https://doi.org/10.21003/ea.V192-05>
7. Luhovyi V., Sliusarenko O., Talanova Zh. (2020). Reitynhovyi rozpodil ta formulne finansuvannia ukrainskykh universytetiv: problema subiektyvizmu i nedoviry [Rating distribution and formula funding of Ukrainian universities: the problem of subjectivity and mistrust]. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*, №10, 35–69. DOI: <https://doi.org/10.31874/2520-6702-2020-10-2-35-69>
8. Malafeieva K.Iu. (2025) Osnovni modeli ta instrumenty finansuvannia zakladiv vyshchoi osvity v Ukraini ta za kordonom [Main models and instruments of financing higher education institutions in Ukraine and abroad]. *Investytsii: praktyka ta dosvid* № 13. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.13.244>
9. Mizhnarodna orhanizatsiia z mihratsii. Ukraine GPS Internal Displacement Report R18, October 2024. Available at: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM_Ukraine_GPS_Internal%20Displacement%20Report_R18_October_2024_UA.pdf
10. Nazarov N. K., Semenov A.O. (2024) Henezys kontseptsii liudskoho kapitalu v ekonomichnii teorii [The genesis of human capital concepts in economic theory]. *Biznes Inform*. № 2. P. 314–323. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-2-314-323>
11. Ponomarenko V.S (2025) Formuvannia ta zberezhennia liudskoho kapitalu pryfrontovykh terytorii [Formation and preservation of human capital in frontline territories]. *Osvita i suspilstvo*. № 6. P. 28–30. Available at: <https://naps.gov.ua/ua/press/ois/3812/>
12. Pro rozpodil vydatkiv derzhavnogo biudzhetu mizh zakladamy vyshchoi osvity na osnovi pokaznykiv yikh osvitnoi, naukovoї ta mizhnarodnoi diialnosti [On the distribution of state budget expenditures among higher education institutions based on indicators of their educational, scientific and international activities] Postanova Kabinetu ministriv Ukrainy № 1146, vid 24 hrudnia 2019 r. zi zminamy.

13. Smertnist v Ukraini utrychi perevyshechuie narodzhuvanist u 2024 rotsi [Mortality in Ukraine will exceed birth rates threefold in 2024]. Opendatabot. Available at: <https://opendatabot.ua/analytics/birth-death-2024-6>
14. Becker Gary S. (1964) Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis with Special Reference to Education, First Edition. NBER. 2020. Available at: <https://www.nber.org/books-and-chapters/human-capital-theoretical-and-empirical-analysis-special-reference-education-first-edition>.
15. Nikolina I., Makhnachova N., Kuzinska V. (2024). Ukraine's Policy on Brain Drain in the Wartime and Post-War Periods. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu*. № 4, p. 149–156. DOI: <https://doi.org/10.33271/nvngu/2024-4/149>
16. OECD (2025), Education at a Glance 2025: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. DOI: <https://doi.org/10.1787/1c0d9c79-en>.
17. OECD (2025) The Financial Sustainability of Higher Education. Insights from Policy in OECD Countries. Available at: https://www.oecd.org/en/publications/the-financial-sustainability-of-higher-education_f544ccfe-en.html
18. Ponomarenko V. & Pysarchuk O. (2024). Peculiarities of the impact of learning losses on the formation of human capital in Ukraine under martial law. *Economics of Development*, 23(1), 38–52. DOI: <https://doi.org/10.57111/econ/1.2024.38>
19. Ukraine Human Capital Chartbook: yak liudskiy kapital vyznachaie stsenarii rozvytku Ukrainy [Ukraine Human Capital Chartbook: how human capital determines Ukraine's development scenarios]. *Kyivska shkola ekonomiky*. 14.05.2025 r. Available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/ukraine-human-capital-chartbook-yak-lyudskiy-kapital-vyznachaye-stsenariyi-rozvitku-ukrayini/>
20. War in Ukraine: Reshaping the Higher Education Sector. Analytical Report / Ye. Nikolaiev, G. Riy, I. Shemelynets. Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University, 2023. 74 p. Available at: <https://osvitanalytika.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/HigherEd-in-Times-of-War-EN.pdf>
21. World Bank. Review of public expenditure and assessment of social assistance programs. 2021. Available at: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/917101631781781565/pdf/Main-Report-FY11-FY20.pdf>

Oksana Pysarchuk

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting
and Business Consulting,
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6674-9223>

REGIONAL ASYMMETRY IN THE REPRODUCTION OF HUMAN CAPITAL UNDER CONDITIONS OF LIMITED FUNDING FOR HIGHER EDUCATION

The article examines the processes of human capital reproduction in a regional context under conditions of limited funding for higher education, which are exacerbated by demographic, migration and security imbalances. The aim of the article is to provide an analytical justification of the impact of financial constraints in higher education on the formation of regional asymmetry in human capital and to identify the mechanisms through which unequal demographic and migration conditions modify the results of educational reproduction. The author's contribution lies in the formation of a comprehensive approach to the analysis of regional asymmetry, combining financial indicators of higher education functioning with demographic dynamics, internal migration and the consequences of educational losses, as well as in the quantitative interpretation of the different financial sensitivities of regions. The scientific novelty of the study lies in interpreting the limited funding of higher education as a factor that not only reduces the overall level of educational reproduction, but also shapes the spatial unevenness of its results due to the different elasticity of regional education systems to financial influences. The paper substantiates the existence of a structural gap between migration flows and educational outcomes, which manifests itself in the absence of proportional growth in enrolment in regions with a high concentration of internally displaced persons due to the financial constraints of higher education institutions. The practical significance of the results obtained lies in the possibility of using the proposed approaches to improve the financial mechanisms of state policy in the field of higher education, in particular by differentiating support instruments for regions with an increased risk of losing human capital. The main findings of the study indicate that overcoming regional asymmetries in human capital reproduction requires a shift from unified funding models to adaptive solutions focused on demographic sustainability, migration pressures, and long-term post-war reconstruction of educational capacity.

Keywords: regional asymmetry, human capital, higher education funding, losses, demographic factors, financial sensitivity of regions.

Дата надходження статті: 20.12.2025

Дата прийняття статті: 10.01.2026

Дата публікації статті: 03.02.2026